

To zgodbo bom na kratko povedal še v drugo, ker je tako enkratna in nenavadno zanimiva, da ne moreš verjeti, da se kaj takega v življenju sploh lahko zgodi. In še mene se tesno dotika, sploh pa je splet številnih okoliščin. Je del mojih spominov. Vsega pa je "kriv" prof. Silvo Breskvar. Nezavedno mi je podaril izhodišče za neko raziskovanje. Po njegovi smrti (1969) sem namreč v njegovih zapiskih o zgodovini naše astronomije našel naslednji zapis: *Rudolf Wrus, rojen na Planini pri Rakeku 3. 4. 1871, je pisal v hrvaško revijo Priroda članke z astronomsko in deloma botanično vsebino. Ima refraktor z odprtino 50 mm, goriščno dolžino objektiva 80 cm in z ekvatorialno postavitvijo; reflektor z odprtino 164 mm in azimutno postavitvijo; reflektor z odprtino 224 mm in ekvatorialno postavitvijo; izdeluje reflektor z odprtino 350 mm. Kje ali od kod je dobil te podatke, dolgo časa nisem mogel ugotoviti. Zdaj vem, da kar v reviji Priroda. Ker ni nikjer na Slovenskem dobil ustrezne potrditve, da je to res, Wrusa ni vključil v zgodovino slovenske astronomije. Mene pa je zanimalo, če navedeni podatki držijo, saj sem za ime Wrus slišal že davnega leta 1950, ko sem kot dijak taboril v bližini Ville Wrus v Opatiji. Tri noči sem v Villi celo prespal. Ali je ime te Ville kaj povezano z imenom tistega Wrusa, ki ga omenja Breskvar? Začel sem iskati povezavo; raziskovati, koliko resnice je v zapisu. Nekaj od zapisanega mora že biti res, sem razmišljal, čeprav gre za posebne podatke, vsaj letnica rojstva mora držati. Je res izdeloval daljnogleda? Je res opazoval zvezde?*

Poglejmo, kako sem se dokopal do resnice.

Rudolf Wrus, hkrati hotelir in ljubitelj astronomije

Drobtinica med mojimi spomini

Zelo veliko časa sem porabil za iskanje tega gospoda. Če samo pomislim, da sem že od okoli leta 1970 mislil nanj, da ga poiščem. Našel sem ga po spletu. Predno pa mi je to uspelo, sem si na podlagi Breskvarjevega zapisa zamislil, kakšna naj bi bila Wrusova življenjska pot, o kateri nisem prav nič vedel. Po domišljiji sem jo napisal takole:

Rudolf Wrus se je rodil leta 1871 v Planini pri Postojni v Sloveniji. Osnovno šolo je najbrž zaključil pri nas, gimnazijo in visoko šolo, morda tehnične smeri, pa verjetno nekje na Hrvaškem, najbrž v Zagrebu. Nekoliko se je ukvarjal z astronomijo. Tudi z biologijo. Okoli leta 1905 je verjetno pisal o astronomiji v hrvaško revijo Priroda. Zdaj raziskujem, če je vse to res.

Poleti leta 1950 sem taboril v bližini Ville Wrus v Opatiji. Nek vidno izobražen, uglajen in dobro ohranjen 80-letnik, ki so mu domačini rekli kar gospon Vrus, v resnici pa je bil njegov priimek Wrus, se je vsako jutro od zgodnje pomladi do pozne jeseni navsezgodaj kopal v morju in si utrjeval svoje zdravje. Pri teh letih je še skakal na glavo v morje. Morda je bil ta gospod prav Rudolf Wrus, ki naj bi kot mladenič s starši prišel v Opatijo in si pozneje tam zgradil vilo. Visoka leta starosti gospoda bi ustrezala zgoraj omenjeni letnici rojstva g. Wrusa. Kot se zdi, je izdeloval reflektorje, in verjetno je z daljnogledi tudi opazoval zvezde ali pa vsaj ladje na morju. Najbrž je bil tehnični tip človeka, kak strojni ali elektroinženir, ki se je

zanimal za naravoslovje in mu je morda bila gradnja daljnogledov (predvsem reflektorjev) prijeten konjiček.

Prosim, sporočite mi, če poznate tega gospoda in/ali če ste morda z njim v sorodu. (Sledil je moj podpis, poštni naslov in e-naslov.)

Pismo z gornjo vsebino v hrvaščini sem leta 2013 po internetu poslal več naslovom na Hrvaško v okolico Opatije in Rijeke. Po številnih poskusih in posredovanjih sem končno naletel na pravega, tj. na njegovega vnuka dr. sc. Duška Vrusa. Z njim je potem steklo bogato internetno dopisovanje.

Zvedel sem, da je Rudolf res prišel iz Slovenije, da se je res ljubiteljsko ukvarjal z astronomijo, saj je na terasi Penziona – Hotela Wrus v Opatiji, katerega lastnik je bil, celo postavil teleskope za opazovanje zvezdnega neba, da je res izdeloval daljnogleda, da je postal hotelir in direktor Penziona – Hotela Wrus in da sem leta 1950 zares videl krepkega 80-letnega Rudolfa Vrusa, ki se je kopal v morju v Opatiji. Na podlagi novih podatkov sem tako lahko sestavil resnični Wrusov življenjepis.

Rojen je bil leta 1871 v Planini pri Postojni. Njegov oče je bil iz Idrije. Bil je podoficir v avstrijski vojski v Lombardiji. V pokoj je odšel z najnižjo stopnjo oficirja. Nato je stopil v državno službo in postal dacar. Tedaj se je oženil verjetno z domačinko in nastanil v Planini.

Rudolf je osnovno šolo zaključil v domačem kraju. Po gimnaziji v Ljubljani je študiral na Visoki tehnični šoli v Grazu, a ni diplomiral. Potem je odšel na Hrvaško v Opatijo. Usposobil se je za službo na pošti. Postal je šef pošte v Ilirski Bistrici. Čez vikend je prihajal v Opatijo, kjer se je spoznal s premožno opatijsko gospodično Emilijo Uršič. Leta 1900 se je z njo poročil. Kot doto je žena dobila Villo Wrus v Opatiji. V začetku je bila penzion, zaključila pa je kot hotel z 28 sobami.

Rudolf Wrus (Planina pri Postojni, 1871–Opatija, 1960)

Rudolf je skoraj vse življenje preživel v Opatiji. Od začetka stoletja do leta 1945 se je ukvarjal s turizmom, razen ko je v prvi svetovni vojni služil kot oficir v avstrijski vojski. Bil je direktor Penziona – Hotela Wrus, sposoben hotelir s svobodnjaškimi razmišljanji, odprt človek s srčno kulturo in prežet z idejami panteizma, zelo predan amaterski astronomiji. Dobro je obvladal prikazovanje zvezdnega neba (astrognozijo) in rokovanje z daljnogledi. Ljudem je skozi daljnogled razkazoval nebesna telesa. Kot hotelir je znal privabiti ljudi, jim postreči in tudi zanimivo pripovedovati o temeljnih skrivnostih vesolja. V hrvaško revijo *Priroda* pa ni pisal, pač pa je bil v njej večkrat omenjen kot konstruktor teleskopov in vnet opazovalec zvezdnega neba. Tako je torej prof. Breskvar iz starih letnikov *Prirode* dobil informacijo o Slovencu Rudolfu Wrusu in njegovih daljnogledih, vendar pa se ni mogel dokopati do njegovega resničnega življenjepisa.

Slika Ville – Penziona – Hotela Wrus v Opatiji iz leta okoli 1925. Desno je vidna obširna hotelska terasa (20 m × 10 m), kjer so zvečer in ponoči radovedneži lahko z daljnogledi opazovali zvezdno nebo. Cevi njegovih daljnogledov so bile lesene. Leče oziroma zrcala je brusil sam. Vsi reflektorji so bili Newtonovega tipa in so imeli različne postavitve. Vse je izdelal sam. Kupoval je samo okularje in kemikalije.

Hotel Wrus je imel teraso, na kateri sta običajno stala dva ali trije ročno izdelani teleskopi, ki so jih obiskovalci hotela občudovali. Z njimi so lahko opazovali planete in njihove satelite, Saturnov kolobar, galaksije in meglice ter podrobnosti na Luni. Wrusovi daljnogledi torej niso ležali neuporabljeni nekje v vlažni kleti ali zaprašeni podstrešni, ampak so odigrali svojo pomembno vzgojno in popularizacijsko vlogo, tako v turistične namene z uživanjem ob pogledu na vesoljska telesa kot tudi šolsko izobraževalno. Po njegovi smrti so domači vse teleskope podarili opatijski gimnaziji.

Pri tem spisu se mi zdi najbolj zanimivo to, da ga ne bi bilo, če prof. Breskvar ne bi zapustil omenjenega zapisa, če sam ne bi taboril v Opatiji in bi sedel na ušesih, če ne bi imel dobrega spomina, če ne bi študiral astronomije in se ne bi zanimal za našo zgodovino astronomije, če ne bi bil raziskovalni tip, če ne bi na internetu naletel na ustreznega človeka, tj. g. Duška, ki mi je posredoval prave podatke in tako dalje. Kar dosti naključij je bilo potrebnih pa tudi precej dela za malo prikazanega. No, saj ni tako malo. Mar na vse zadnje ni zanimivo tudi to, da se Gorenjec zanima za Notranjca in mu napiše življenjepis.

Zgodba o življenju in delu Rudolfa Wrusa mi ostaja v lepem in večnem spominu, čeprav z njim nisem spregovoril besedice.

Kranj, 15.2.2016

Marijan Prosen

Literatura:

Marijan Prosen, *Zgodba o hotelirju Rudolfu Wrusu, ki je imel rad astronomijo*, Spika, leto 2013, št. 10, str. 417.